

Een dialoog is meer dan twee monologen

Eildert Muldert, -04/06/13

© anp.

Tegenwoordig leidt de dialoog tussen religies een tanend bestaan. Die voldoet niet meer aan de eisen van de moderne tijd met zijn felle tegenstellingen. Predikant Bas van der Graaf en Elisa Klapheck over hoe je elkaar in een interreligieuze dialoog toch de waarheid vertelt.

Bas van der Graaf: "Bij ons in de Baarsjes in Amsterdam-West kom je elkaar niet vanzelf tegen. Er is weinig natuurlijke dialoog. De buurt verandert. De laatste jaren vestigen zich hier veel witte, goed opgeleide mensen. Ze willen het liefst in het stadscentrum wonen. Maar de Jordaan is te duur en daarom komen ze hier of in het aangrenzende Bos en Lommer. Je ziet het aan de hippe eettentjes. Met de overige bewoners hebben ze vaak weinig contact. Die laatste groep bestaat vooral uit allochtonen. Je hebt hier 140 etniciteiten, Marokkanen en Turken voeren de boventoon.

In de ruim zeven jaar dat ik hier werk, heeft zich weinig duurzame, structurele dialoog ontwikkeld. Er is een klein clubje intensief mee bezig, maar dat zijn vaak dezelfde mensen. Buurtcoördinatoren, stadsdeel en gemeente proberen de contacten te stimuleren, bijvoorbeeld via rondetafelgesprekken. Ik vond ze zinvol, soms verrassend. Maar het is moeilijk om de vrijblijvendheid voorbij te komen. We hadden het weinig over echte problemen. Meestal bleef het steken in een beleefde uitwisseling.

Het kan ook anders. Een collega in Amsterdam-Noord, Jurjen ten Brinke, leidt 'Hoop voor Noord', een kerkplanting van de christelijk-gereformeerde kerk. Het was een vergrijzende gemeente. Ze gingen zich richten op andere bewoners. De kerk heeft de kleur van de wijk aangenomen. Jurjen voert wel stevige gesprekken met moslims en die waarderen dat. Respect betekent niet dat je zwijgt over de essentie van je eigen geloof."

Keten voor verdraagzaamheid

Van der Graaf: "Jurjens benadering heeft concrete resultaten. Jaarlijks worden ettelijke moslims christen. Onder Iraniërs en Irakezen is veel openheid voor het evangelie, het lijkt een soort opwekking. Het omgekeerde komt ook voor. De Blauwe Moskee in Nieuw-West is behoorlijk missionair. Mensen worden moslim, ook christenen. Ik zie veel mensen, cultureel gezien stevige moslims, die onzeker zijn over existentiële vragen. Je kunt vanuit het evangelie gesprekken over die zaken aangaan. In ons project in Westerbijck deden we dat door de jaren heen. We vertelden bijbelverhalen aan kinderen, met toestemming van de

ouders, en die wilden soms zelf ook meer weten.

Mensen moeten zien dat je je echt voor de wijk inzet. Een jaar geleden organiseerden we een 'menselijke keten voor verdraagzaamheid'. Driehonderd mensen liepen hand in hand van de moskee naar de synagoge en vandaar naar de Jeruzalemkerk. Bij iedereen leefde het besef dat we hier een goed leven willen. Je hebt van die verhalen dat moslims niet hetzelfde denken als wat ze zeggen. Het is moeilijk je helemaal aan die argwaan te onttrekken, maar ik voel 'm niet bij zo'n manifestatie en evenmin op de sportschool. Daar praat ik veel met moslims. Vaak hebben ze de hele Bijbel gelezen. Het zijn mensen met een open levenshouding.

Er is nog iets. Er zijn veel discussies over de rol van de kerk in de samenleving. Christenen en moslims zijn in dezelfde positie geraakt. De reacties op de activiteiten van de Blauwe Moskee zijn identiek aan de ophef over Youth for Christ, toen die via een Europese aanbesteding het jeugdwerk in de Baarsjes mocht organiseren. Wij als christenen weten al langer hoe het is om een religieuze minderheid te zijn in een seculiere samenleving. We kunnen de moslims daarbij helpen."

Bas van der Graaf is predikant in Amsterdam-West

'Speculatie om de speculatie is fout'

Elisa Klapheck: "De vooronderstelling van dialoog is tolerantie. Maar tolerantie betekent ook dat je van elkaar bepaalde dingen duldt, die je eigenlijk afkeurt. De kernvraag bij een dialoog is of we kunnen praten over dat soort dingen.

Een dialoog is pas dan een dialoog als beide kanten de logos vormen, dus niet alleen maar twee monologen. Een steriele dialoog met alleen maar uitleg over waaruit een religie bestaat, draagt daartoe niet bij. Dan blijft het bij beleefdheden. Bij een goede dialoog gebeurt er iets bij beide deelnemers en is er een verschil tussen de situatie voor en na de dialoog.

Bij de dialoog tussen religies bestaat het grote gevaar dat je langs elkaar heen praat. Vaak hanteer je dezelfde begrippen terwijl je er een andere inhoud aan geeft. Als christenen het over vergeving en verlossing hebben, dan doe je als jood een stap achteruit. Persoonlijke vergeving is prima, maar een cultuur van vergeving die conflicten uitwist niet. Verlossing moet in de joodse opvatting de redding uit een concrete toestand zijn, niet zoiets abstracts als de bevrijding uit de condition humaine.

Heilig betekent in het christendom iets wat respect inboezemt, wat je niet mag aanraken. De vertaling in het Hebreeuws is qadosj. Maar bij joden zie je dat ze de heilige Thora juist aanraken en kussen. Joden zijn voortdurend bezig met het heiligen van dingen. Qiddushin komt van dezelfde stam als qadosj en betekent bruiloft. De bruidegom heiligt de bruid. Als je wijn gaat drinken, heilig je die met het ritueel van de qiddusj. Heiligen betekent dat je profane dingen geschikt maakt voor gebruik. De gedachte is dat geschiedenis niet een cyclus van herhalingen is maar een heilsgeschiedenis, die leidt tot een betere toekomst. Met het oog daarop heilig je de dingen die je gebruikt.

Maatschappelijke vraagstukken van de dag

Klapheck: "Het Oude Testament kent wel de heiligheid van het onaanraakbare, zoals de ark en het heilige der heiligen. Maar de godsdienst van het volk Israël en het latere rabbijnse jodendom zijn niet hetzelfde. Nog een voorbeeld van verschil in gevoelswaarde: in het christendom zijn schuld en schulden vooral negatieve begrippen. In het jodendom houdt schuld verantwoordelijkheid in. Als je schulden maakt om iets te ondernemen dat nuttig is voor de samenleving, dan is dat goed. Als je het geleende geld alleen maar verbrast dan is dat natuurlijk fout.

Bij de religieuze dialoog moet de vraag aan de orde komen wat de religie kan zeggen over

de grote maatschappelijke vraagstukken van vandaag. Wat vind je bijvoorbeeld van speculatie met voedsel? Kun je zo met de wereld omgaan? Ja, zegt het jodendom. Het hangt af van de aard van de speculatie. Als die bijdraagt tot een liquide markt en de bevoorrading van de bevolking, dan is het goed. Maar speculatie om de speculatie, desnoods ten koste van het volk, is fout.

Een voorbeeld van een geslaagde dialoog is de discussie die ik met een vriendin had over de drie-eenheid. Uiteindelijk formuleerde zij het zo dat de drie-eenheid drie manieren biedt voor een relatie met God: via de mens, de geest en de grote kracht. Voor mij was dat verhelderend, die gedachte zal op een joodse manier ook in mijn preken doorklinken."

Elisa Klapheck is rabbijn in Frankfurt